
MEDKULTURNA PRAGMATIKA PRI POUKU SLOVENŠČINE KOT J2

Medkulturno pragmatiko lahko razumemo kot sodobni pristop h kontrastivni analizi jezikov in kultur. Prispevek osvetljuje njen razvoj in pomen tako za razvoj jezikoslovne vede kot izobraževalni proces. Predstavljena bo njena vloga v okviru aktualnih prizadevanj po vključevanju vsebin medkulturene sporazumevalne zmožnosti v tujejezikovno poučevanje, pri čemer bodo v ospredju tista področja medkulturene pragmatike, ki lahko pomembno obogatijo oziroma nanovo opredelijo metode poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika. Navedeni primeri bodo služili tudi kot utemeljitev, da pri vključevanju medkulturene pragmatike v tujejezikovni pouk ne gre le za vnašanje kulturnih elementov, pač pa za ozaveščen pristop k medkulturnim razlikam v jezikovnih sistemih in njihovi rabi, s pomočjo katerega bodo učenci usposobljeni za učinkovito komunikacijo v zanje tujejezičnem okolju.

1 Uvod

Ker je medkulturno sporazumevanje ključni proces za delovanje vse bolj integrirane in globalizirane svetovne družbe, je medkulturna usmerjenost postala razpoznavna značilnost sodobnega tujejezikovnega poučevanja (Grosman 2000: 11). Aktualna prizadevanja po vključevanju vsebin medkulturene sporazumevalne zmožnosti v tujejezikovno poučevanje prav gotovo ne morejo mimo ugotovitev medkulturene pragmatike, ki jo lahko razumemo kot sodobni pristop h kontrastivni analizi jezikov in kultur. V nadaljevanju bodo predstavljena tista področja medkulturene pragmatike, ki lahko pomembno obogatijo oziroma nanovo opredelijo metode poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika.

2 Razvoj didaktike tujega jezika in jezikoslovne znanosti z vidika medkulturnih vsebin

Kljub njihovi aktualnosti ugotovitve o pomenu (med)kulturnih vsebin pri poučevanju in usvajanju tujih jezikov niso tako nove, kot se morda zdi, ugotavlja J. Skela; sledimo jim namreč lahko že v stari vek, v novejšem obdobju pa je na potrebo po upoštevanju kulturnega zaledja nekega jezika pri njegovem poučevanju opozarjal, čeprav v okviru strukturalističnega pristopa k jezikovno-kulturnim primerjavam, že R. Lado v petdesetih letih prejšnjega stoletja (Skela 2000: 27). Toda če se je v okviru

t. i. komunikacijske metode oz. metode jezikovne kopeli v didaktiki tujega jezika, ki se je razvila malo zatem in marsikje prevladuje še danes,¹ upoštevala zgolj kultura ciljnega jezika, se je prav spričo intenzivnejšega soočanja kultur in jezikov v sodobnem svetu v okviru tujejezikovnega pouka porodila potreba po neposrednem stiku izhodiščnega (maternega/prvega) jezika in kulture s ciljnim (tujim/drugim) jezikom in kulturo, tj. po prisotnosti medkulturnih vsebin (Mikolič 2004).

Didaktika tujega jezika pa seveda, kot to velja za specifične didaktike nasploh, temelji na razvoju jezikoslovne znanosti. Tako lahko podobno ugotavljamo, da hkratno opazovanje jezika in kulture ni usmeritev zgolj sodobnega jezikoslovja, pač pa Humboldtovim spoznanjem o imanentni povezanosti jezika in kulture lahko sledimo že v 19. stoletje. V 20. stoletju moramo najprej upoštevati Levi-Straussove ugotovitve o soodvisnosti jezika in kulture ter Sapir-Whorfovo teorijo o jezikovnih vzorcih, po kateri je človekov idejni svet tesno naslonjen na jezikovno strukturo, nato pa prek Hymesove etnografije komuniciranja pridemo v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja do številnih utemeljitev pomena sociokulturnega okvira za jezik in jezikovno rabo, na osnovi katerih so se oblikovale tedaj nove jezikoslovne smeri, tj. sociolingvistika, pragmatika, teorija govornih dejanj ipd.

Kljub temu, da so se pragmatiki v osemdesetih letih istega stoletja še kako zavedali družbene determiniranosti jezikovnega razvoja in rabe, pa so v tistem času prevladovala nekatere teorije, ki pomenijo določeno zastranitev z vidika spoznanj o tesni povezanosti jezika in kulture. V svojih hotenjih, pokazati na univerzalna sporazumevalna načela (Griceova teorija konverzacije, Leechova konverzacijska načela) ali univerzalen princip vljudnosti (Brown-Levinsonova teorija vljudnosti), so zamenjali specifične lastnosti posameznih kultur. A. Wierzbicka, ki omenjenim teorijam pripisuje anglocentristično percepcijo družbene interakcije, zato poudarja pomen sodobnih spoznanj medkulturne pragmatike tako za razvoj jezikoslovne znanosti kot za jezikovno poučevanje (prim. Wierzbicka 2003: v–viii).

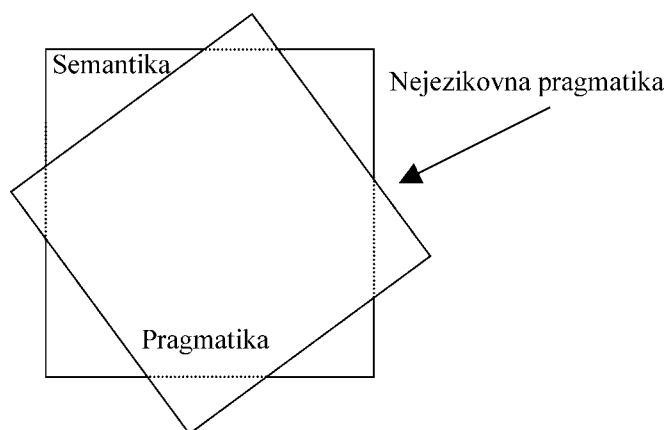
3 Medkulturna pragmatika in medkulturna sporazumevalna zmožnost

Po Wierzbicki je namreč za poglobljen vpogled v delovanje nekega jezika kot tudi za uspešno medkulturno komunikacijo bistveno poznavanje specifičnih družbenih konvencij in njihova povezanost s kulturnimi vrednotami družbe, v kateri se jezik uporablja (Wierzbicka 2003: v–viii). Osrednje zanimanje medkulturne pragmatike, ki se je začela hitreje razvijati v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja, predstavljajo tako predvsem kulturne razlike, ki se odražajo v jezikovni rabi.

Wierzbickina teorija (2003) pa se razlikuje od drugih teorij medkulturne pragmatike z vidika dveh med seboj povezanih pristopov. Prvega predstavlja neposredna

¹ Tudi na Slovenskem se je komunikacijska metoda poučevanja tujih jezikov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja dodobra uveljavila tako pri poučevanju drugih/tujih jezikov (predvsem angleškega, pa tudi italijanskega, madžarskega, nemškega itd.) kot slovenščine kot drugega/tujega jezika. Pri slednji je komunikacijsko metodo v slovenski prostor uvedla predvsem skupina strokovnjakov Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; kasneje so to metodo začeli razvijati še v nekaterih drugih izobraževalnih okoljih, kjer se ukvarjajo s poučevanjem slovenščine kot drugega/tujega jezika, npr. na Znanstveno-raziskovalnem središču v Kopru, danes v okviru Univerze na Primorskem.

povezanost pragmatike s semantiko, pri čemer je pragmatika videna kot del semantike. Kontrastivna analiza različnih jezikov poteka hkrati na semantični in pragmatični ravni, saj se pri jezikovnem sporazumevanju hkrati z leksikalnimi in besedilnimi udejanjajo tudi pragmatični pomeni. Povedano drugače, medkulturno pragmatiko zanima uresničitev kulturno pogojenih pravil jezikovne rabe na semantični ravni (slika 1).

Slika1: *Semantika in pragmatika po A. Wierzbicki (2003: 20).*

Pri tem Wierzbicka veliko pozornost posveča konverzacijskemu slogu in ilokucijski sili oziroma vplivanski vlogi v jeziku,² ki sta nedvomno kulturno determinirana, vendar opozarja, da so že poimenovanja različnih govornih dejanj kulturno pogojena, zato so tipologije govornih dejanj (tudi Searlova), ki temeljijo na angleških poimenovanjih le-teh, lahko omejujoče in zavajajoče. Še več, ta poljsko-avstralska jezikoslovka trdi, da se tisti teoretiki medkulturne pragmatike, ki za analitska orodja nasploh uporabljajo angleško terminologijo (npr. *requests* in *apologies* kot tipa govornih dejanj), ne uspejo odtrgati od pojmovnih artefaktov angleškega jezika, kar pomeni vsiljevanje anglocentristične perspektive drugim jezikom in kulturam.

Druga posebnost njene teorije je ta, da se je sama želela izogniti »terminološkemu etnocentrizmu« in je svoje raziskave naslonila na teorijo t. i. naravnega semantičnega metajezika (*natural semantic metalangue*). Raba nevtralnega, kulturno neodvisnega metajezika za opis različnih kulturnih norm namreč omogoča upoštevanje perspektive rojstnega govorca, ne da bi slednjo kakorkoli prizadeli z uporabo opisnih orodij angleškega jezika ali angleške akademske kulture. Naravni semantični metajezik temelji na hipotetičnem sistemu univerzalnih semantičnih primitivov (*universal semantic primes/primitives*), tj. univerzalnih človeških konceptih, realiziranih v vseh jezikih, ki ga je avtorica s skupino sodelavcev razvijala od šestdesetih

² V tej zvezi govori o ilokucijski semantiki (*illocutionary semantics*) (Wierzbicka 2003: 283).

SAMOSTALNIŠKE BESEDE/ <i>SUBSTANTIVES</i>	jaz/ <i>I</i> , ti/ <i>you</i> , nekdo/ <i>someone</i> , ljudje/ <i>people</i> , nekaj/ <i>something</i> , telo/ <i>body</i>
ISTOVETNOSTNI MODIFIKATORJI/ <i>DETERMINERS</i>	ta/ <i>this</i> , isti/ <i>the same</i> , drugi/ <i>other</i>
KOLIKOSTNI MODIFIKATORJI/ <i>QUANTIFIERS</i>	en/ <i>one</i> , dva/ <i>two</i> , nekaj/ <i>some</i> , vse/ <i>all</i> , veliko/ <i>much/many</i>
ČUSTVENI MODIFIKATORJI/ <i>EVALUATORS</i>	dobro/ <i>good</i> , slabo/ <i>bad</i>
OPISNI MODIFIKATORJI/ <i>DESCRIPTORS</i>	velik/ <i>big</i> , majhen/ <i>small</i>
MENTALNI GLAGOLI/ <i>MENTAL PREDICATES</i>	misliti/ <i>think</i> , znati/ <i>know</i> , želeli, hoteti/ <i>want</i> , (ob)čutiti/ <i>feel</i> , videti/ <i>see</i> , slišati/ <i>hear</i>
GOVOR/ <i>SPEECH</i>	reči, praviti, povedati/ <i>say</i> , besede/ <i>words</i> , res/ <i>true</i>
DEJANJA, DOGODKI IN PREMIKANJE/ <i>ACTIONS, EVENTS AND MOVEMENTS</i>	delati, narediti/ <i>do</i> , zgoditi se/ <i>happen</i> , premakniti se/ <i>move</i>
OBSTOJ IN POSEST/ <i>EXISTENCE AND POSSESSION</i>	je 'obstaja'/ <i>there is</i> , imeti/ <i>have</i>
ŽIVLJENJE IN SMRT/ <i>LIFE AND DEATH</i>	živeti/ <i>live</i> , umreti/ <i>die</i>
ČAS/ <i>TIME</i>	ko/ <i>when</i> , zdaj/ <i>now</i> , prej/ <i>before</i> , potem/ <i>after</i> , dolgo časa/ <i>a long time</i> , malo časa/ <i>a short time</i> , nekaj časa/ <i>for some time</i> , trenutek/ <i>moment</i>
PROSTOR/ <i>SPACE</i>	kjer/ <i>where</i> , tu/ <i>here</i> , zgoraj/ <i>above</i> , spodaj/ <i>below</i> , daleč/ <i>far</i> , blizu/ <i>near</i> , zraven/ <i>side</i> , notri/ <i>inside</i> , dotikajo če se <i>/touching</i>
LOGIČNI KONCEPTI/ <i>LOGICAL CONCEPTS</i>	ne/ <i>not</i> , morda/ <i>maybe</i> , lahko/ <i>can</i> , zaradi tega, ker/ <i>because</i> , če/ <i>if</i>
INTENZIFIKATOR, MODIFIKATOR STOPNJE/ <i>INTENSIFIER, AUGMENTOR</i>	zelo/ <i>very</i> , več/ <i>more</i>
RAZVRŠČANJE, DELITEV/ <i>TAXONOMY, PARTONOMY</i>	vrsta/ <i>kind of</i> , del/ <i>part of</i>
PODOBNOST/ <i>SIMILARITY</i>	tako (kot)/ <i>like</i>

let dalje (glej preglednico 1).

Preglednica 1: *Univerzalni semantični primitivi / universal semantic primes/primi-*

tives po A. Wierzbicki (2003: 8).

Že dejstvo, da je avtorica število kategorij semantičnih primitivov skozi svoje raziskave povečevala,³ kaže na to, da težko govorimo o seznamu s končnim številom kategorij semantično univerzalne leksike. Poleg tega se Wierzbicka jasno zaveda specifičnosti vsakega jezikovnega sistema že na ravni semantičnih primitivov, zaradi česar se ji zdi bolj smiselno govoriti o delno kot o absolutno univerzalnih pojmih. Semantično popolni ekvivalenti v različnih jezikih so po njenem težko določljivi predvsem zaradi problema večpomenskosti; tako npr. beseda 'you' izraža dva semantična koncepta, tj. 2. osebo ednine in 2. osebo množine (v slovenskem pojmovnem svetu pa obstaja še koncept 2. osebe dvojine), od katerih ima avtorica sistema za semantični primitiv le prvega.

Iz zgornje tabele je razvidno, da se tudi pri iskanju ustreznih izrazov za navedene univerzalne semantične primitive v slovenščini večkrat odpira prostor za razmislek o tem, kateri slovenski izraz (ali morda več izrazov) čim bolj »pokrije« univerzalni pojem, izražen z angleško besedo. Tako pozna slovenščina za večpomenski 'you' ločen izraz za 2. osebo ednine – 'ti' in 2. osebo množine – 'vi'; ravno tako obstajajo različne oblike, pridevniška – 'dober', 'slab', 'ves' itd. – in prislovna ter povedkovniška – 'dobro', 'slabo', 'vse' itd. – za večpomenske angleške modifikatorje 'good', 'bad', 'all' itd. Na vseh takšnih mestih smo se odločili za tisti pomen, za katerega se nam je zdelo, da ga obravnavana avtorica opredeljuje kot univerzalnega in ga uporablja v svojih pragmatično-semantičnih analizah.⁴

V tovrstnih analizah zasledimo tudi zelo enostavno stavčno zgradbo, ki je relativno neodvisna od posameznega jezika, pa vendar ne gre za to, da bi želela biti absolutno univerzalna, saj Wierzbicka ugotavlja, da je, podobno kot na leksikalni ravni, tudi absolutno univerzalne slovnične vzorce nemogoče opredeliti (Wierzbicka 2003: 1–24).

V Wierzbickinih kontrastivnih semantično-pragmatičnih analizah gre torej za medkulturno obravnavo besed, besednih zvez in besedil s pomočjo semantičnih primitivov, ki pa jo večkrat dopolnjujejo slovarske razlage pomenov in podatki iz korpusnih analiz. Takšna je tudi avtoričina analiza dveh deklarativov: angleškega 'thank' in japonskega 'kansha suru', ki služi kot nazoren prikaz predstavljene metodologije, hkrati pa zaradi izrazito kulturno pogojenih strukture in tipa govornega dejanja dokazuje neutemeljenost poimenovanja govornih dejanj z enotnimi termini, v spodnjem primeru z izrazom 'zahvala'/'thanks'.

³ Seznam semantičnih primitivov iz prve izdaje njenega dela *Cross-Cultural Pragmatics* iz leta 1991, ki je vseboval 27 hipotetičnih semantičnih primitivov, je bil v izdaji iz leta 2003 razširjen na 60 primitivov (glej preglednico 1).

⁴ Prav zaradi pogoste večpomenskosti uporabljenih angleških izrazov bi pričakovali, da bo avtorica pri vsakem od takšnih izrazov pojasnila, kateri od pomenov se je izkazal za univerzalnega, vendar z izjemo zaimka 'you' tega ne naredi. Zaradi te pomanjkljivosti je seveda tudi v slovenščini težje poiskati najbolj ustrezen ekvivalent navedenim angleškim izrazom.

thank (hvala)

- a) vem: zame si naredil nekaj dobrega
- b) zaradi tega občutim nekaj dobrega do tebe
- c) to pravim, ker želim, da ti občutiš nekaj dobrega

kansha suru

- a) vem: zame si naredil nekaj dobrega
- b) pravim: zaradi tega občutim nekaj dobrega do tebe
- b') vem: jaz ne bi mogel narediti nečesa tako dobrega zate
- b'') zaradi tega občutim nekaj slabega
- c) to pravim, ker mislim, da to moram⁵ povedati

Medtem ko sta prvi dve pomenski, bolj ali manj lokucijski, sestavini (a in b) skoraj identični, pa je ilokucijska sestavina (c) precej drugačna. Medtem ko je zahvala za predstavnika anglosaksonske kulture, posredno pa tudi vse t. i. zahodne kulture, izraz hvaležnosti, tj. pozitivnega odnosa do drugega, pa japonski izraz poudarja nujnost oz. neobhodnost tega dejanja. Poleg tega japonski pojem izraža neenakovreden odnos (sestavina b') in občutek »večnega dolžnika« (sestavina b''). Analiza govornih dejanj z omenjenima glagoloma očitno kaže na različne družbene odnose in kulturne norme; medtem ko je v anglosaksonski družbi uporaba glagola '*thank*' predvsem reakcija na neko uslugo oziroma dobro dejanje, pa gre v primeru japonskega glagola za neposreden odraz japonskih hierarhičnih družbenih odnosov in predvsem kulturne norme, ki nalaga obvezno povračilo za vse usluge, zaradi česar se prejemnik usluge na nek način počuti prej slabo kot dobro (Wierzbicka 2003: 156–158). V obeh primerih gre za kulturno pogojene vzorce jezikovnega obnašanja, pri čemer sta obravnavani kulturi zelo različni, zaradi česar so razlike med njima globlje in opaznejše. Wierzbicka sicer analizira tudi medkulturne pragmatične razlike med kulturno/civilizacijsko bližnjimi družbami, vendar je jasno, da mora v obeh primerih, tako v primeru makro kot mikro kulturnih razlik, analiza temeljiti na poglobljenem opazovanju različnih kultur oziroma raziskavah družbenokulturnega in jezikovnega obnašanja. Kljub temu obstaja nevarnost, da pride pri interpretaciji kulturnih vrednot in simbolnih družbenih pomenov do poenostavitev ali prenegljenih posplošitev. Tega se zaveda tudi ta priznana poljsko-avstralska jezikoslovka, ki pa vendarle opozarja na vznemirljivost in družbeno pomembnost omenjenega pristopa, zato se mu jezikoslovje vsekakor ne bi smelo izogibati, pač pa bi moralo razvijati takšne analitske metode in orodja, ki bi omogočali metodološko natančnost in spoznavno utemeljenost (Wierzbicka 2003: v–viii, 282–284).

Prav zaradi poglobljenega uvida v posebnosti primerjanih jezikov in kultur, ki ga omogoča takšna medkulturna semantično-pragmatična analiza, lahko ta pristop pomembno dopolni tudi didaktične metode za doseganje medkulturne spora-

⁵ '*Moram*' je prevod angleškega pomožnega modalnega glagola '*should*', ki pa ga ne najdemo v seznamu semantičnih primitivov, čeprav ga avtorica v svojih razlagah uporablja in bi po zgledu '*can*' sodil v kategorijo logičnih konceptov.

zumevalne zmožnosti. Namen tujejezikovnega pouka je namreč doseči, da se bo učenec zmožen uspešno vključevati v procese medkulturne komunikacije, ki se kaže kot nuja današnje globalizirajoče se svetovne družbe. Zaradi tega so osrednji predmet medkulturne obravnave vsebin tujejezikovnega pouka prav sestavine medkulturne sporazumevalne zmožnosti. V zadnjem desetletju je nastalo več modelov le-te, ki temeljijo na različnih pojmovanjih kulture (Byram, Bennet, Agar itd.); ta segajo od etničnih preko nacionalnih do širših oz. bolj dinamičnih razlag (prim. Mikolič 2004). Vendar pa lahko ugotovimo, da se večini zahodnih teoretikov kultura kaže v glavnem kot kultura (nacionalnih) držav, zaradi česar tudi medkulturno komunikacijo razlagajo predvsem kot komunikacijo v mednarodnem prostoru, tj. komunikacijo med predstavniki različnih držav.⁶ Takšen je tudi eden najbolj izdelanih konceptov medkulturne kompetence, tj. model priznanega britanskega strokovnjaka s področja medkulturne vzgoje M. Byrama.

	SPRETNOSTI interpretacija in primerjava – sposobnost interpretacije in primerjave lastne z drugimi kulturami (<i>savoir comprendre</i>)	
VEDENJE o sebi in drugem, o procesih interakcije na individualni in družbeni ravni (<i>savoirs</i>)	VZGOJA politična/državljska vzgoja, kritična kulturna zavest – sposobnost kritičnega vrednotenja lastne in drugih kultur (<i>savoir s'engager</i>)	ODNOS zanimanje in odprtost – sposobnost relativizacije vrednot lastne kulture in pozitivnega vrednotenja drugih kultur (<i>savoir être</i>)
	SPRETNOSTI raziskovanje in/ali interakcija – sposobnost pridobivanja novega znanja o svoji in drugih kulturah in vzpostavljanja uspešne interakcije s pripadniki drugih kultur (<i>savoir apprendre/faire</i>)	

Slika 2: Medkulturna zmožnost po M. Byramu (1997: 32–43).

Prvinam medkulturne zmožnosti,⁷ predstavljenim na sliki 2, Byram sicer dodaja še prvine jezikovne zmožnosti in tako oblikuje koncept medkulturne sporazumevalne zmožnosti (Byram 1997: 73), vendar kaže na tem mestu poudariti predvsem dejstvo,

⁶ Pri tem se nam zdi nujno opozoriti na realnost slovenskega kulturnega prostora in izseljenstva (in realnost večine t. i. nacionalnih držav!), ki vključuje vprašanja manjšinskih narodnih/etničnih skupnosti, kar bo moral upoštevati tudi v našem okolju apliciran model medkulturne/medetnične sporazumevalne zmožnosti (prim. Mikolič 2004).

⁷ Prvinam medkulturne zmožnosti Byram poišče skupni imenovalec s pomočjo francoske ustreznice '*savoir*' (glej sliko 2).

da ta angleški teoretik postavi v središče svojega koncepta zmožnost primerjave dveh kultur, njihovega kritičnega ovrednotenja in vzpostavljanja uspešne medkulturne interakcije. Tudi drugi avtorji ugotavljajo, da je bistveni element medkulturne vzgoje pri tujejezikovnem pouku prav soočenje izhodiščne in ciljne kulture, zaradi česar sodobne metode vključevanja medkulturnih vsebin v poučevanje tujega jezika ne morejo zaobiti spoznanj in metod medkulturne pragmatike.

4 Metode medkulturne pragmatike pri pouku slovenščine kot drugem/tujem jeziku

Tudi v slovenskem prostoru lahko najdemo podobne pristope medkulturne obravnave jezikov, ki sicer temeljijo na različnih teoretičnih izhodiščih, kot npr. konceptu medkulturne vzgoje pri tujejezikovnem pouku, teoriji govornih dejanj, Hallidayjevem funkcijskem jezikoslovju, teoriji prevajanja, kontrastivni retoriki, teoriji jezikov v stiku in jezikovnega transfera (Grosman, Skela, Čok, Strancar, Šabec, Belak, Jesenšek, Šešek, Đukanović, v: Štrukelj 2000), a jih večinoma družijo skupen namen, tj. z medkulturno osvetlitvijo jezikovnih pojavov pri tujejezikovnem pouku doseči ozaveščeno sprejemanje različnih jezikovnih in kulturnih stvarnosti, s čimer bi se učenci lažje izognili spodrseljajem v medkulturnem sporazumevanju. Torej je smiselno to usmeritev razvijati tudi v okviru didaktike slovenščine kot drugega/tujega jezika.⁸

Zato da bi vplivali na uspešno medkulturno komunikacijo v slovenskem jeziku, je prav gotovo potrebno pozornost usmeriti na »medkulturno občutljive točke« (Strancar 2000: 201–217) ali po Agarju »bogate točke«, ki vsebujejo splet asociacij in konotacij, ki jih govorec ne pozna v prvem jeziku. Ker gre v takih primerih za izrazito kulturno pogojeno rabo jezika, isti avtor trdi, da je ločevanje jezika in kulture popolnoma neutemeljeno, in zato celo vpelje termin »jezikokultura/*languaculture*«. Ta mesta, kjer je tveganje za spodrseljaj v komunikaciji večje, se pojavljajo predvsem na leksikalni ravni, na ravni govornih dejanj, tj. ubeseditve vplivanjske vloge jezika, in konverzacijskega stila v okviru diskurzivne problematike (Agar 1994: 231–237). Glede na to, da v prejšnjem poglavju predstavljen pristop medkulturne pragmatike posveča pozornost prav tem področjem in s svojim analitskim orodjem omogoča poglobljeno analizo medjezikovno in medkulturno občutljivih točk, bomo v nadaljevanju poskušali na podoben način analizirati primere takšnih mest, ki se odprejo ob slovensko-italijanskem jezikovnem stiku, ko se rojstni govorec italijanskega jezika (ali slovensko-italijanski dvojezični govorec) uči slovenščine kot drugega/tujega jezika.

⁸ Čeprav so se tudi pri nas medkulturni vidiki najprej začeli vključevati v pouk tujega jezika in kljub temu, da »samozadostnost« materinščine lahko utemeljimo z njeno primarnostjo in odločilno socializacijsko vlogo, pa se vendar spričo dejstva, da je medkulturnost nujnost postindustrijskih družb, zajetih v intenzivne nadnacionalne integracijske procese (Haller&Ruchter, v: Štrukelj 2000: 7), tem vsebinam ne bo mogla izogniti niti slovenščina kot J1. Namen povezovanja vsebin drugih kultur z elementi slovenskega jezika in kulture (predvsem literature) pri pouku slovenskega jezika kot materinščine ni zgolj spoznavanje tujih kultur, pač pa predvsem ozaveščanje slovenskih kulturnih (in jezikovnih) posebnosti. Spoznanja socialne psihologije in sorodnih družboslovnih ved namreč govorijo o tem, da se šele ob soočenju z drugo identiteto intenzivneje zavemo lastne (Mikolič 2003).

4.1 Leksika

Na leksikalni ravni bomo izpostavili slovenski veznik/členek 'torej' in njegov najbližji italijanski ekvivalent '*dunque*'.⁹ Pri rojstnih govorcih italijanskega jezika, ki se učijo slovenskega jezika, ali pripadnikih slovenske skupnosti v Italiji, večinoma slovensko-italijansko dvojezičnih, namreč opažamo pri praktičnem sporazumevanju pogostejšo rabo konektorja 'torej', kot smo je sicer navajeni rojstni govorci slovenskega jezika.

SSKJ (1991: 126) navaja dva pomena tega veznika, in sicer a) v sklepalnem priredju za izražanje vzročno-sklepalnega razmerja in b) z oslavljenim pomenom za dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega. V slovarjih italijanskega jezika (*Garzanti* 1974: 251 in *Zingarelli* 1999: 599) pa najdemo tri pomene veznika '*dunque*', pri čemer se samo prvi popolnoma pokriva s prvim slovarskim pomenom 'torej'. Drugi pomen 'torej' je zajet v drugi, širši pomenski razlagi italijanskega veznika, ki pravi, da je namenjen navezovanju na že povedano in s tem nadaljevanju diskurza, pa tudi začenjanju ali zaključevanju diskurza. Tretja funkcija '*dunque*' pa je poudarnost, tj. izražanje nepotrpežljivosti, začudenja, obžalovanja ipd. v vprašalnih, vzkličnih in velelnih povedih. Po *SSKJ* naj bi 'torej' ne imel takšne funkcije, prav tako tudi ne vloge pri začenjanju ali zaključevanju diskurza, pa vendar lahko iz korpusnega gradiva lahko razberemo vse tri pomene besede '*dunque*' tudi pri izrazu 'torej'. Naj tu navedemo iz več besedilnih korpusov vzete primere rabe 'torej' (in vzporedne rabe '*dunque*') le v pomenih, ki v *SSKJ* niso omenjeni:

- Začenjanje diskurza

Zastor DRUGO DEJANJE *Salon gospe Čopove* Prvi prizor *Gospa Čopova, Milan Čop*
 ČOP: Torej, teta, ljuba teta, vzemite te moje razloge v poštev in gospoda Dobrina v zakon! Mlad res ni več, ampak krepak in še zadosti častitljiv.

Fran Detela: *Dva skopuha / Veseloigra v treh dejanjih*, v: *Nova beseda*.

Hollis si piegò su un ginocchio accanto a Burov e Alevy gli disse: »Dunque, Sam, tocca a te ora. Portati a casa il tuo trofeo.« »Vieni via anche ...!«

(Hollis je pokleknil pred Burovom in Alevy mu je rekel: »Torej, Sam, zdaj si ti na vrsti. Prinesi si domov svojo trofejo.« »Pojdi stran tudi ...!«)

CORIS/CODIS, podkorpus: pripovedništvo, romani.

Dunque dov' è che c' ha queste insufficienze vediamo un po' ...!

(Torej kje ima te pomanjkljivosti pa pogledjmo ...!)

BADIP, podkorpus neformalna govorjena besedila v neposredni nevodeni dvosmerni komunikaciji.

⁹ Tako 'torej' kot '*dunque*' sta v slovarjih obravnavana kot veznika (*SSKJ* 1991: 126; *Garzanti* 1974: 251; *Zingarelli* 1999: 599), čeprav sta v nekaterih pomenih in funkcijah tudi členka. Tudi v *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000: 433, 446, 448) je 'torej' naveden kot sklepalni veznik (*Mislím, torej sem*) in kot popravni ter navezovalni členek (*Ti si tórej razbil šipo!*). Glede na to, da v pričujoči analizi opazujemo predvsem besedilne funkcije te vezniške besede, govorimo o 'torej' in '*dunque*' tudi kot o konektorjih.

• Nadaljevanje diskurza

./.../ malam bolj za hec, a več. Torej, nisem diplomirala, se mi je prej utrgalo. Včasih se mi utrga film. Včasih se mi utrga film.

Drago Jančar: *Veliki briljantni valček*, v: *Nova beseda*.

./.../ ci si trovano a loro agio. Potrei dire che il casino fu la mia università. Dunque, avevo quattordici anni, là, nella cascina, e ormai zia Letty stava morendo ./.../.

(./.../ se počutijo v svoji koži. Lahko rečem, da je kaos bila moja univerza. Torej, imela sem štirinajst let, tam, na kmetiji, in teta Letty je že umirala ./.../.)

CORIS/CODIS, podkorpus: pripovedništvo, romani.

l'intervento dunque il corso era dunque aspetta raf ora fra tutti quelli che si son fatti com' era il titolo di questo qui di questo corso Laura me lo te ce l' hai a disposizione se no lo chiedo alla Wilma

(poseg torej tečaj je bil torej čakaj raf zdaj med vsemi ki so se opravili kako je bil naslov tega tu tega tečaja Laura mi je ti ga imaš na razpolago če ne vprašam Wilmo)

BADIP, podkorpus neformalna govorjena besedila
v neposredni nevodeni dvosmerni komunikaciji.

• Zaključevanje diskurza

GOSPA: Torej na svidenje, gospod Dobrin. Zdravi!

DOBRIN: Klanjam se, najodličneje se klanjam, milostljiva.

Fran Detela: *Dva skopuha / Veseloigra v treh dejanjih*, v: *Nova beseda*.

./.../ quel sassolino dalla scarpa volevano toglierselo. E l' hanno fatto.« ... »E dunque – concludeva¹⁰ il ministro per le Pari opportunità – non si può in alcun modo ./.../.

(./.../ želeli so se rešiti tega kamenčka v čevlju. In to so storili.« ... »In torej – je zaključil minister za enake možnosti – na noben način se ne da ./.../.)

CORIS/CODIS, podkorpus: publicistika, dnevniki.

ciao allora dunque eh oh

(no čau torej eh oh)

BADIP, podkorpus govorjena besedila v nevodeni enosmerni ali dvosmerni komunikaciji na daljavo, npr. v televizijskih ali radijskih prenosih.

• Poudarnost ali čustvena modifikacija

./.../ ni še slaven. Berite torej odo! ENEJA SILVIJ: Z dovoljenjem kraljic kraljice po kroni in lepoti berem: Stolp nov je sezidal Herman, glava gospodov Celjskih, ki jim geslo slavno: »Bolje vitez kot rob« ki so jim v grlu tri mistične zvezde, tri zvezde juga kot troje skupnih usod!

Anton Novačan: *Herman Celjski / Drama v petih dejanjih*, v: *Nova beseda*.

---

¹⁰ Na pomen oz. funkcijo zaključevanja diskurza izraza '*dunque*' tu neposredno kaže tudi performativni glagol '*concludere*' (zaključiti).

LA LETTERA DI S. PAOLO APOSTOLO AI COLOSSESI, CAP. 1, 21–2, 10 Camminate dunque nel Signore Gesù Cristo, come l'avete ricevuto, ben radicati e fondati
(PISMO SV. PAVLA KOLOŠANOM, POGLAVJE 1, 21–2, 10 Pojdite torej v Gospodu Jezusu Kristusu, kot ste ga prejeli, na trdnih temeljih)

CORIS/CODIS, podkorpus: razna dela.

oh dimmi un po' dunque Guido a parte i scherzi eh eh
(oh povej mi no torej Guido če pustimo šalo na stran eh eh)

BADIP, podkorpus govorjena besedila v nevodeni posredni dvosmerni komunikaciji, npr. telefonski pogovori.

Kljub temu pa se nam izpustitev navedbe omenjenih pomenov v *SSKJ* zdi indikativna v tem smislu, da se morda veznik/členek 'torej' s temi pomeni manj uporablja kot z navedenimi, osnovnimi pomeni, za razliko od 'dunque', ki se potemtakem pogosto pojavlja tudi v teh pomenih. To so seveda predpostavke, nastale na osnovi različnih pomenskih razlag v slovarskih geslih, ki bi jih lahko preverili le z ugotavljanjem pogostnosti posameznih pomenov obeh veznikov v ustreznih jezikovnih korpusih. Tokrat smo v besedilnih korpusih slovenskega jezika *Fida* in *Nova besedica* (oba 100.000.000 besed), korpusu italijanskega pisanega jezika *CORIS/CODIS* (100.000.000 besed) in korpusu italijanskega govorjenega jezika *BADIP* (490.000 besed) preverjali, ali se morda italijanski 'dunque' zaradi tega, ker naj bi se pogosteje pojavljal v različnih pomenih in vlogah, nasploh pogosteje rabil. Vendar pa podatki ne kažejo tako, saj predstavlja 'torej' v obeh omenjenih slovenskih korpusih 0,06 % delež vseh besed (v *Fidi* se pojavi 60.325-krat, v *Novi besedi* 60.015-krat), 'dunque' pa predstavlja v korpusu pisanega jezika 0,02 % delež, v korpusu govorjenega jezika pa le malo višji delež, tj. 0,038 %. *SSKJ* bi torej vsekakor moral upoštevati vse pomene veznika/členka 'torej', saj se očitno kar pogosto pojavljajo.

Vendar, če se povrnemo k zgoraj omenjenemu opažanju, zakaj se nam torej zdi, da Italijani ali slovenski zamejci 'torej' uporabljajo pogosteje kot rojstni govorniki slovenščine v Sloveniji? Odgovor lahko poiščemo v podkorpusu *BADIP*-a (97.976 besed), ki zajema neformalna govorjena besedila, nastala v neposredni nevodeni dvosmerni komunikaciji, to so: pogovori doma, na delovnem mestu, v šoli/univerzi, v rekreacijskih prostorih in na javnih prevoznih sredstvih. Tu je delež besede 'dunque' 0,064 %, tj. višji kot delež 'dunque' v celotnem korpusu govorjenega jezika in tudi korpusu pisanega jezika ter celo nekoliko višji, kot je delež 'torej' v slovenskih korpusih. Na osnovi tega lahko sklepamo, da se 'dunque' na navedenih področjih jezikovne rabe pogosteje pojavlja kot v drugih govornih položajih. Na to kaže tudi natančnejša analiza italijanskega korpusa govorjenega jezika, iz katere je razvidna pogosta raba 'dunque' v pomenu govornega signala za začetek ali nadaljevanje pogovora, torej neke vrste mašila, ki se lahko pojavi tudi večkrat v enem samem izreku, npr.:

dunque eh le stavo dicendo di questo libro che potrebbe anche darle delle indicazioni perché è un po' più giovane di questo un po' più moderno più recente ed è English eh dunque eh English no Reading /.../ And Social Sciences questo ce l'hanno tutti /.../

(torej eh sem vam pravil o tej knjigi da bi vam lahko dala kakšne napotke ker je mlajša od te je modernejša novejša in je angleška eh torej angleška ne Reading /.../ And Social Sciences imajo jo vsi /.../)

BADIP, podkorpus neformalna govorjena besedila v neposredni nevodeni dvosmerni komunikaciji.

Poleg tega obstajata v italijanščini še dva izraza, to sta *'allora'* in *'quindi'*, ki imata sicer več pomenov, a se prav tako pogosto uporabljata podobno kot *'dunque'* v pomenu govornega signala za začetek ali nadaljevanje pogovora, npr:

va amore bello * sì tesoro allora senti eh trova una dunque noi volevamo sfruttarti brutalmente perche' tu ci dicessi due frasi di quelle esemplari splendide che ti vengono
(pojdi ljubezen moja * ja dragi/-a moj/-a torej poslušaj eh najdi eno torej mi smo te želeli grdo izkoristiti ker si nam ti rekel/-la dva tista tvoja tipična čudovita stavka)

BADIP, podkorpus neformalna govorjena besedila
v neposredni nevodeni dvosmerni komunikaciji.

Kot je razvidno iz zgoraj navedenih slovenskih primerov, se tudi *'torej'* v teh pomenih pojavlja zgolj v dialoških besedilih, kar kaže na omejenost teh pomenov na govorjeni jezik. Glede na to, da korpusa slovenskega govorjenega jezika še nimamo, žal ne moremo preveriti, kakšna je dejanska raba *'torej'* v teh pomenih v govorjenem jeziku, vendar pa na osnovi naših opazovanj lahko predpostavljamo, da je raba *'torej'* v slovenščini nasploh omejena bolj na pisana in (pol)formalna govorjena besedila, v pomenu govornega signala pa bolj na pisana kot govorjena dialoška besedila, zaradi česar je ta vezniška beseda v vsakodnevnem sporazumevanju o vsakdanji tematiki manj pogosta. Čeprav gre pri primerjavi konektorjev *'torej'* in *'dunque'* bolj za direktno analizo njihovih besedilnih funkcij kot za medkulturno analizo, pa lahko ravno tu iščemo tudi kulturne razlike, ki pogojujejo rabo obravnavanih izrazov oziroma obratno, raba teh jezikovnih sredstev kaže na kulturne poteze oz. komunikacijske navade govornih skupnosti. S tega vidika lahko večjo pogostnost signalov za začetek oziroma nadaljevanje diskurza v italijanskih besedilih v primerjavi s slovenskimi povezujemo z že prislovično elokvenco govorcev italijanskega jezika.

Zaradi tega se učenci slovenščine kot drugega/tujega jezika italijanskega porekla ali slovensko-italijansko dvojezični znajdejo v zadregi, katero jezikovno sredstvo uporabiti na mestu, kjer bi v vsakdanjem pogovoru v italijanščini kot *'mašilo'* oz. govorni signal za začetek ali nadaljevanje pogovora uporabili *'dunque'* (ali *'allora'* in *'quindi'*). Tudi zato, ker je v vseh dvojezičnih slovensko-italijanskih oz. italijansko-slovenskih slovarjih *'dunque'* vedno preveden s *'torej'* in ker nimajo uzaveščene »formalne vloge« slovenskega veznika *'torej'*, se največkrat odločijo za *'torej'*, kar sicer ne onemogoča sporazumevanja, pa vendar je za rojstnega govorca opazno in zato lahko tudi moteče. Ob uzaveščanju teh razlik bi učeči se hkrati lahko usvajali ustreznejše slovenske ustreznice za omenjene pomene konektorja *'dunque'*, kot so: *'no'*, *'in'*, *'potem'*, *'kot sem že rekel/povedal'*, *'če nadaljujem'* ipd.

4.2 Ubeseđitev vplivajske vloge jezika

Obravnavali bomo primer sintaktične ponovitve, ki je, kot navaja Wierzbicka, v italijanščini zelo pogosta, kot npr. *bella bella, subito subito, presto presto* itd. Čeprav jo italijanske slovnice razlagajo kot sredstvo za jačanje/stopnjevanje pomena, jo omenjena avtorica razlaga kot ilokucijsko enoto z v nadaljevanju opisano semantično reprezentacijo.

Če bi pri kakovostnih pridevnikih, ki izražajo lastnost, še lahko govorili zgolj o intenzifikaciji pomena, kot npr.:

bella bella (lepa lepa)

'zelo (lepa)' – 'visoka stopnja',

pa bi to težko storili pri prislovih in samostalnikih, ki ne izražajo lastnosti, kot npr.:

diritto diritto (naravnost naravnost)

'zelo (naravnost)'

ali

caffè caffè (kava kava)

'zelo (kava)'.

Zato Wierzbicka ugotavlja, da je ilokucijski pomen sintaktične ponovitve v italijanščini 'mislim tako, kot je res', tj. ne pretiravam, torej:

diritto diritto (naravnost naravnost)

'res, resnično, v resnici (naravnost)'

in

caffè caffè (kava kava)

'res, resnično, v resnici (kava)' (ne morda nadomestek).

To dokazujeta tudi členka '*proprio*' ali '*davvero*' (resnično), ki se večkrat pridružita sintaktični ponovitvi, npr.: '*proprio bianca bianca*' (resnično bela bela). Govorec želi tako povedati, da to, kar pravi, ni niti malo različno od resnice, vendar pa vedno v sporočilo vnaša tudi svoj čustveni odnos, zato bi semantična reprezentacija v takih primerih lahko bila naslednja:

bella bella (lepa lepa)

a) pravim: X (= lepa)

b) vem: ti lahko misliš:

jaz rečem: X, jaz mislim 'nekaj kot X'

c) želim, da veš:

jaz mislim 'X', ne mislim 'nekaj kot X'

č) zaradi tega jaz rečem to tako (= lepa lepa)

d) jaz občutim nekaj zaradi tega

Govorec se torej želi zavarovati pred »nese mantično« interpretacijo izjave in daje zato povedanemu poseben poudarek, s čimer pa sporočilo posredno tudi čustveno obarva. Zaradi tega lahko v tem primeru govorimo o antilitotičnem sredstvu, v nasprotju z različnimi oblikami stopnjevanja pridevnika v italijanščini (*molto bello*, *bellissimo*, *il più bello*), ki predstavljajo hiperbolična sredstva, saj govorčev čustveni odnos do upovedenega izrazijo naravnost, kar še posebej velja za absolutni presežnik '*bellissimo*'.

Prav tako se sintaktična ponovitev v okviru besedne zveze razlikuje od stavčne ponovitve, ki vsebuje različne ilokucijske sestavine, pri čemer prevladuje poudarna vloga ('rečem še enkrat, ker mislim resno') pred čustveno in hiperbolično ali antilitotično vlogo:

Parla, parla ... (Govori, govori ...)

- a) pravim: želim, da se X (= to, da govoriš) zgodi
- b) želim, da se to zgodi zdaj
- c) vem: ti lahko misliš: jaz pravim to, jaz ne mislim tega
- č) želim, da ti veš: jaz mislim to
- d) zaradi tega rečem to še enkrat
- e) nekaj občutim, ko rečem to

V italijanščini so vsa ta sredstva, predvsem pa sintaktična ponovitev in absolutni presežnik, zelo pogosta, zaradi česar je očitna težnja po hiperboli in antilitoti. V ilokucijskih pomenih se tako odraža specifičen, italijanski slog družbene interakcije, kamor spadajo 'pretirana' italijanska gestikulacija, obrazna mimika, glasnost, ki pomensko sovpadajo z omenjenimi hiperboličnimi in antilitotičnimi sredstvi (Wierzbicka 2003: 255–284).

Tudi v slovenščini poznamo absolutne presežnike, npr. *zelo, nadvse, grozno* itd. *lep* (Toporišič 2000: 325), pa tudi sintaktično ponovitev v okviru besedne zveze, npr. *Pridi pridi kaj na obisk* (Toporišič 2000: 532), vendar če na osnovi korpusnega gradiva primerjamo pogostnost slednje s stavčno ponovitvijo, ugotovimo, da se sintaktična ponovitev v okviru besedne zveze rabi manj pogosto. Seveda samo po uporabi vejice težko funkcijsko razločujemo med stavčno in nestavčno ponovitvijo, še posebej zaradi neustaljenosti védenja o postavljanju vejice med govorce slovenščine. Če pa se zanesemo na to, da pišoči vendarle zaznavajo, da je pisanje vejice povezano tudi s stavčnim poudarkom in členitvijo povedi s premori, potem lahko vejico vendarle razumemo kot kriterij za ločevanje stavčne in nestavčne ponovitve. V korpusu *FIDA* tako zasledimo 24 primerov stavčne ponovitve 'hitro, hitro' in nobenega primera nestavčne sintaktične ponovitve 'hitro hitro', samo šest primerov 'takoj, takoj' in še manj, zgolj dva primera 'takoj takoj'.

Primer stavčne ponovitve:

»Takoj, takoj, samo hipec počakajte, da stopim v trezor.« (*FIDA*, 0018589.)

Primer sintaktične ponovitve v okviru besedne zveze:

»S spremembami zakona želi agencija doseči, da bi takoj takoj lahko prepovedali preoblikovanje pidov v navadne delniške družbe.« (*FIDA*, 0008364.)

Z vidika analize ilokucijskih sestavin je zanimiv primer, kjer se pojavita obe, stavčna in sintaktična ponovitev v okviru besedne zveze skupaj:

»/.../ si naga, za ljubezen to ni greh. Lahko takoj takoj, takoj se dava dol ...«
(FIDA, 0008486.)

- a) pravim: X (takoj)
- b) vem: ti lahko misliš:
jaz rečem: X, jaz mislim 'nekaj kot X'
- c) želim, da veš:
jaz mislim 'X', ne mislim 'nekaj kot X'
- č) zaradi tega jaz rečem to tako (= takoj takoj)
- d) jaz občutim nekaj zaradi tega
- e) pravim: želim, da se X (= takoj takoj) zgodi
- f) želim, da se X zgodi zdaj
- g) vem: ti lahko misliš: jaz pravim to, jaz ne mislim tega
- h) želim, da ti veš: jaz mislim to
- i) zaradi tega rečem to še enkrat
- j) nekaj občutim, ko rečem to

Gre torej za to, da govorec z zvezo 'takoj takoj, takoj' misli res takoj (v tem trenutku in niti hipec kasneje) in zato to pove na čustveno obarvan način ter izrazi, da misli resno (da se ne šali) in je pri tem čustveno vpleten. Čeprav je v tem primeru čustvena zaznamovanost sporočila celo dvojna in prevladuje nad drugimi modifikacijami – kar je glede na dano sobesedilo razumljivo – pa se zdi, da izražanje govorcevega čustvenega razmerja do upovedenega ne s stavčno ali sintaktično ponovitvijo ne na kateri drugi način v slovenščini ni najbolj zaželeno. O tem piše tudi slovenska jezikoslovka Andreja Žele, ko obravnava naklonsko vlogo sklopov v časopisnem jeziku:

/.../ Ob tem velja opozoriti, da bi uzaveščena raba sklopnih členkov in medmetov preprečevala preobloženost besedila, ki velikokrat s preočitno oz. že kar vsiljivo naklonjenostjo/nenaklonjenostjo ovira naslovnika, da si na podlagi informacije ustvari lastno mnenje. Skratka pretirano uporabljena naklonskost največkrat odvrča od sprejemanja besedila. (Žele 2000: 310.)

O slovenski »litotičnosti«, če tako poimenujemo način izražanja vplivajnske vloge, vezane na čustvenost, v slovenščini, na nek način govori tudi Mojca Belak. Ta slovensko skromnost na osnovi opravljene analize nekaterih slovenskih vljudnostnih vzorcev pripisuje pretirani vljudnosti, slednjo pa številčni majhnosti slovenskega naroda:

V okolju, ki rado kritizira in privoščljivo gleda na napake drugih, pa je razumljivo, da ni dobro, če kdo izstopa. Prav ta odnos se kaže tudi v slovenski vljudnosti – najvljudnejši je tisti, ki ne izstopa in ki svoje želje izraža previdno, tako da med vrsticami še poudari, da si nekaj samo želi, ne pa, da bi tisto odkrito pričakoval. /.../ Razlog za potlačeno agresijo pa je predvsem v številčni majhnosti naroda, ki preprečuje, da bi svoje verjetno precej večje ambicije uveljavljal med številčno krepko močnejšimi sosedi. /.../ V stiku s tujci smo resni in zadržani, ker v domači kulturi tako kažemo spoštovanje do sogovorca /.../ Poudarjanje nepomembnosti se pri Slovencih močno veže z uporabo besedišča, ki določa nekaj majhnega. Z izbiro besed in besednih zvez Slovenec večkrat po nepotrebnem poudarja, da ne namerava potrošiti preveč sogovorcevega časa ali bralčeve pozornosti. (Belak 2000: 231–232.)

Zdi pa se, da zamejski Slovenci čustveni odnos do upovedenega izražajo bolj neposredno z različnimi naklonskimi sredstvi, na osnovi česar bi lahko sklepali, da se pri njih v izražanju naklonskosti čuti vpliv slovensko-italijanskega kulturnega stika. Te domneve bi seveda lahko potrdile šele nadaljnje raziskave.

4.3 Konverzacijski slog

Ravno tako se »hiperbolična« narava italijanske družbene interakcije odraža v konverzacijskem slogu. Če vzamemo za primerjavo televizijsko okroglo mizo na italijanskem in okroglo mizo na slovenskem televizijskem programu, bo razlika očitna. Italijanski sogovorniki bodo zelo glasni, vpadali bodo drug drugemu v besedo, drug drugega zelo neposredno nagovarjali, zelo čustveno reagirali na sogovornikove izjave ipd. Nasprotno pa okrogle mize na slovenskih televizijskih programih potekajo v večini primerov dokaj mirno, sogovorniki so uglajeni in počakajo na besedo, odnos med njimi je zelo formalen, izogibajo se izražanju čustvenih razmerij ipd. Podobno ugotavlja v svojih člankih tudi Mateja Hrastar, avtorica prispevkov o televizijskem diskurzu v rubriki Tv-prodaja tednika *Mladina*, ko primerja debatne oddaje ali tv-intervjuje tujih in slovenskih televizij.

Ne razumem, zakaj se pri nas vedno zgodi, da se popolnoma korektna oddaja, ki lahko funkcionira na vseh tujih televizijah vedno sfiži v negledljivo skropucalo? Nemara zato, ker /.../ ni bilo nobenega argumentiranega spopada mnenj. Vsi so samo preveč fini in med njimi niti ne more nastati konfliktno mnenje, ker si ga niti ne upajo povedati na radikalen način, konkreten način, temveč le v leporečju, tako da na koncu ostane le kulturniški *jamr, jamr, jamr*. (Hrastar 2003.)

Ali:

In ravno v tem je razlog, zakaj pri nas ni zateženih spraševalcev – ker gostje in tv-novinarji ne znajo ločiti med javnim in zasebnim in se jim zdi, da če se sporečejo na tv, so potem skregani tudi v resnici. No, pa ni nujno čisto tako. (Hrastar 2004.)

Če Hrastarjeva negativno vrednoti slog slovenskih debatnih oddaj, pa se je informantka nedavno opravljene raziskave o slovensko-italijanskem kulturnem in jezikovnem stiku v Slovenski Istri tako izrazila o italijanskih televizijskih programih: »Slovenski programi so boljši, bolj resni. Italijanski so *piatole* – vse zna, ne zna nič.« (Mikolič 2003: 349.)

5 Zaključek

Zgornje poglavje odpira pomembno vprašanje medkulturne vzgoje, ali in kako – na osnovi etičnih, moralnih, političnih idr. kriterijev – vrednotiti določene težnje svoje in drugih kultur. Pri tem je seveda najbolj pomembno to, da se učenci medkulturnih razlik sploh zavedo; če pa jih bodo znali še primerno, tj. neobremenjeno in brez odvečnih stereotipov in predsodkov ovrednotiti, bo cilj takšne vzgoje dosežen. Morda celo presežen, če bo tak pristop poleg tega sprožil še poglobljeno samore-

fleksijo, ki bo morda pripeljala do spreminjanja z vidika postavljenih kriterijev manj pozitivnih kulturno pogojenih vzorcev.

Tudi če odmislimo zadnje, morda preveč daljnosežno razmišljanje, je gotovo prav, da se kulturnih razlik in njihovih jezikovnih izrazov zavedajo tudi učenci slovenščine kot drugega/tujega jezika iz italijanskega govornega okolja, saj se bodo na tak način v slovenskem okolju in pri komunikaciji s slovenskim govorcem lažje sporazumeli in bolje počutili.

V ta namen bi bilo potrebno sočasno s tovrstnimi raziskavami s področja medkulturnosti za specifične jezike, ki stopajo v stik slovenščino, razvijati tudi didaktike slovenščine za tujce za posamezne ciljne skupine s skupnim izhodiščnim jezikom, tj. npr. za Italijane, Avstrijce, Angleže, Hrvate itd. Kar nekaj raziskav s tega področja in tudi tovrstnih didaktičnih pripomočkov je seveda že prisotnih v slovenskem prostoru, kljub temu se odpirajo še velike možnosti in potrebe (tako npr. po dvojezičnih korpusih, učbenikih za ciljne skupine s skupnim izhodiščnim jezikom, celovitih predstavitev slovenskega jezika in kulture za posamezne ciljne skupine itd.).

Nenazadnje je poglobljen pogled v medkulturne razlike motivacija za še bolj poglobljeno učenje jezika in spoznavanje kulture, kar seveda omogoča višjo raven medkulturne sporazumevalne zmožnosti.

Viri in literatura

Austin, John L., 1990: *Kako napravimo kaj z besedami?* Prevedel B. Lešnik. Studia humanitatis. Ljubljana: Založba ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Agar, Michael, 1994: The Intercultural Frame. *Int. J. Intercultural Rel.*, Vol. 18, No. 2. Elsevier Science Ltd. 221–237.

BADIP. Banca dati dell'italiano parlato – <http://languageserver.uni-graz.at/badip/badip/20_corpusLip.php>. Korpus italijanskega govornega jezika. Stran zadnjič obnovljena 21. 4. 2004, citirana 25. 4. 2004.

Belak, Mojca, 2000: Medkulturne razlike: nepredvidljivost in nesprejemljivost slovenske vljudnosti v angleško govorečih okoljih. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 229–235.

Bennet, Milton, 1999: *Intercultural Empathy*. Predavanje na mednarodni konferenci S.I.E.T.A.R. Europa, 9th Annual Congress, 24.–27. 2. 1999, Trst (IT).

Byram, Michael, 1997: *Teaching and assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon etc., Multilingual Matters Ltd.

CORIS/CODIS On-line Versione Beta – <http://www.cilta.unibo.it/Portale/RicercaLinguistica/accesso_coris_ita.html>. Korpus sodobnega italijanskega pisanega jezika. Stran citirana 26. 4. 2004.

Čok, Lucija idr. (ur.), 1999: *Učenje in poučevanje tujega jezika*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.

Dizionario Garzanti della lingua italiana, 1974. Milano: Aldo Garzanti Editore.

Fida – <<http://www.fida.net>>. Korpus slovenskega jezika. Stran zadnjič obnovljena 26. 3. 2002, citirana 26. 4. 2004.

Gorjanc, Vojko, 1998: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *Slavistična revija* 46/4 (okt.–dec. 1998). 367–388.

Grosman, Meta, 2000: Izzivi in področja medkulturne vzgoje. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 11–22.

Gumperz, John J., Hymes, Dell. (eds) (1972): *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York: Holt, Reinhart, Winston.

Hrastar, Mateja, 2003: Odpadni element. *Mladina*, 8. 12. 2003. 68.

Hrastar, Mateja, 2004: Easy talk. *Mladina*, 10. 4. 2004. 66.

Lantolf, James P. (ur.), 2000: *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. Oxford: Oxford University Press.

LABICUM 2003 – Dokumentacija projekta »Jezik kot most do medkulturnega sporazumevanja in razumevanja« (Language as a Bridge to Intercultural Communication & Understanding – LABICUM). Koper: Univerza na Primorskem, Britanski svet Slovenije, Leonardo da Vinci Mobility Programme, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport razvijamo projekt. Nosilka: dr. Lucija Čok.

Lier, Leo van, 1995: *Introducing Language Awareness*. London, New York etc.: Penguin Group.

Mikolič, Vesna, 2003: *Jezik kot odraz etnične ozaveščenosti v narodnostno mešanem prostoru Slovenske Istre. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Katedra za slovenski knjižni jezik in stilistiko.

Mikolič, Vesna, 2004: Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv? Stabej, Marko (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. [V tisku.]

Nova beseda. Besedilni korpus na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Stran citirana 26. 4. 2004.

Ochs, Elinor, 1997: Cultural Dimensions of Language Acquisition. Coupland, N., Jaworski, A. (eds): *Sociolinguistics A Reader and Coursebook*. London: Macmillan Press Ltd., New York: St. Martin's Press, Inc. 430–437.

Philipsen, Gerry, 1992: *Speaking Culturally*. New York: State University of New York Press.

Ryan, Stephen B., 2004: Intercultural Communication: Defining Culture to Recognize Cultural Tendencies versus Stereotypes. <<http://www-h.yamagata-u.ac.jp/~ryan/documents/IC.doc>> Stran citirana 15. 4. 2004.

Schiavi Fachin, Silvana (ur.), 2003: *L'educazione plurilingue*. Udine: Forum, Editrice Universitaria Udinese Srl.

Skela, Janez, 2000: Odkrivanje drugosti: (med)kulturna zavest pri pouku tujega jezika. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 23–40.

Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V (1987–1991). Ljubljana: SAZU, Državna založba Slovenije.

Stabej, Marko, 2002: Slovenščina v evropski jezikovni mavrici. *Družboslovne razprave* 18/40 (avgust 2002). 157–168.

Stern, H. H., 1984: *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Strancar, Darja, 2000: Medkulturno občutljive točke v velevanju. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 201–217.

Štrukelj, Inka (ur.), 2000: *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.

Toporišič, Jože, 1984: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Zingarelli 1999. Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli. Zanichelli.

Žele, Andreja, 2000: Komunikacijska (naklonska) vloga sklopov v časopisnem jeziku. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 299–314.

Wierzbicka, Anna, 2003: *Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction*. Second edition. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.